

Strömfallsrätt

– Vattenrättsliga villkor för
småskalig vattenkraft

Filip Storm

Fastighetsvetenskap, Institutionen för teknik och samhälle,
Lunds Tekniska Högskola, Lunds universitet

ISRN/LUTVDG/TVLM 13/5273 SE

Sammanfattning

Utbyggnad av vattenkraft har nästan alltid varit kontroversiell och detta gäller även de senaste decenniernas utbyggnadsförsök av småskalig vattenkraft. Förfoganderätten över det strömmande vattnet, den så kallade rådigheten, har dock varit oomstridd och denna grundas i Sverige på den privata äganderätten till strandfastigheter. Det rättsliga innehållet i rådigheten över vattnet bestäms av endera oförenliga vattenrättsliga principer. Enligt principen om det naturliga flödet får inte den naturliga avrinningen rubbas av en dämning, medan principen om skäligt bruk av vattnet medger dämningar med tillhörande vattenhushållning efter en skälighetsbedömning.

Rådigheten över vattnet, som baseras på privat äganderätt till fast egendom, var tillsammans med principen om det naturliga flödet de äldsta rättesnörerna i svensk vattenrätt fram till 1900-talet. Agrara intressen, det vill säga försvaret av åker och ängsmark samt fisket, prioriterades framför utvinning av vattenkraft. Den tekniska utvecklingen och industrialiseringen i slutet av 1800-talet kom dock att ändra på denna maktbalans. År 1918 antogs den första sammanhållna vattenlagstiftningen i Sverige och med denna blev skäligt bruk av vattnet den vägledande principen. Denna vattenrätt har sedan flutit in i nuvarande miljölagstiftning vilket är något av en paradox eftersom att helt andra principer råder inom miljörättsens område. Den svenska miljörätten har starkt influerats av de internationella miljöprinciperna, som exempelvis PPP – verksamhetsutövarens betalningsansvar för miljöskada, och dessa är inte fullt ut förenliga med principen om skäligt bruk av vattnet. 30 års rättspraxis har också avslöjat en negativ inställning hos de naturvårdande myndigheterna till både befintlig och projekterad vattenkraft.

Alltså, vilken rättskraft har äldre tillstånd, och särskilda vattenrättigheter som baseras på urminnes hävd, i gällande rätt? Tillstånd meddelade med stöd av tidigare, numer upphävd, vattenlagstiftning och de vattenrättigheter som bevisats med stöd av urminnes hävd har fortsatt giltighet, men villkoren, det vill säga vattenhushållningen, kan ändras genom omprövning. De vattenrättigheter som stöds på urminnes hävd har dock under de senaste åren ifrågasatts av de naturvårdande myndigheterna, vilket inte ändrar något i sak annat än genom att en ny rättspraxis framarbetas.

Är gällande rätt lämplig för småskalig vattenkraft? Nej, det är den inte. De naturvårdande myndigheterna har, genom att den internationella miljörätten inkorporerats i svensk rätt, ett legalt verktyg till att motarbeta både befintlig och projekterad småskalig vattenkraft. Bland annat saknas förutsebarhet vid tillståndsprövning av ny småskalig vattenkraft. För att råda bot på denna rättsosäkerhet kan nuvarande lagstiftning antingen helt omarbetas eller helt upphävas till förmån för en lagstiftning som förelåg före de internationella miljöprincipernas intåg i svensk rätt. En tredje väg, som föreliggande examensarbete ger ett exempel på, är att modifiera gällande rätt så att en fullgod rättssäkerhet uppnås. Bland annat föreslås att riksdagen, i egenskap av folkets främsta representant, ska avgöra vilken av de båda vattenrättsliga principerna som ska gälla i respektive vattendrag.